

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofredactie : G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 3605. Mederedacteurs : Jos. Cremers, Looiersgracht 7, Maastricht, Tel. 2294. Dr. H. Schmitz S. J., Ignatius College, Valkenburg (L.), Telef. 35. R. Geurts, Echt. Penningmeester : ir. P. Marres, Villa „Rozenhof“, St. Pieter-Maastricht, Postgiro 125366 ten name v.h. Nat. hist. Gen., Maastricht. Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Tel. 2121.

Verschijnt Vrijdags voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Maandelijksche Vergadering met voordracht over kleuren-fotographie met lichtbeelden door Dr. Koopmans, op Woensdag 7 December a.s. — Nieuw Lid. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering op 2 November l.l. — H. Schmitz S.J. Parasitisme bij Phoriden. — C. Willemse. Description of new Indo-Malayan Acrididae (Orthoptera). Part IX — Boekbespreking.

Op de maandelijksche vergadering van
7 December e.k. te 6 uur in het Museum

**VOORDRACHT OVER KLEUREN-
FOTOGRAFIE MET LICHTBEELDEN**
door Dr. Koopmans, Heerlen.

NIEUW LID.

Mej. Roos Houtappel, Markt 28, Maastricht.

VERSLAG

DER MAANDELIJSCHES VERGADERING OP 2 NOVEMBER L.L.

Aanwezig de dames : M. Dorothée, T. Dütting, R. Mallens, R. Houtappel, A. Kemp-Dassen en de heren : Jos. Cremers, L. Grossier, M. Rongen, J. Maessen, J. C. Rijk, H. Kortebos, L. Meertens, M. Mommers, D. van Schaik, Br. Christophorus, P. Bingen, P. van Hest, H. Jongen, M. Kemp, Br. Bernardus, Th. Heijen, J. van Gils, L. Grégoire, H. Schmitz en Fr. van Rummelen.

Na opening der vergadering houdt de Voorzitter een korte bespreking over 't zoo pas verschenen werk : „Streekplan Zuid-Limburg, de Bodem“, hetwelk hij om zijn inhoud ten zeerste aanbeveelt in aller belangstelling.

De heer van Rummelen biedt „Eenige beschouwingen over het verband tusschen bodem en flora in Zuid-Limburg“ aan (overdruk uit „Natura“, 15 Sept. 1938).

Pater H. Schmitz biedt voor de bibliotheek van 't Genootschap verschillende overdrukken aan o.a.

van zijn onlangs in Treubia verschenen verhandeling : „Misotermus exenterans n. g. n. sp.“, eine parasitische Fliege aus der Familie der Phoriden, welke die Entstehung myiagener Soldaten bei Macrotermes gilvus Hag. in Java verursacht“, en spreekt naar aanleiding daarvan over : „Parasitisme bij Phoriden“ (zie artikel in dit nummer).

Spr. laat daarna ter bezichtiging rondgaan twee levende watersalamanders uit Portugal, ♂ en ♀ van *Triturus marmoratus* L. Volgens Brehm (4. editie) is deze groen en zwart gevlekte soort de mooiste van alle Europeesche soorten. Over een gelukten kweek van de „Marmersalamander“ vindt men een lezenswaardige verhandeling in 't tijdschrift „Aquarium“ VIII. Jg., No. 12, van 1 Mei 1938, door J. M. Lodewijks, Biol. Drs., den Haag.

Vervolgens vertoont Spr. een stuk schors van de Kurkeik (*Quercus suber*), door hem eveneens uit Portugal medegebracht, uit welk land tegenwoordig meer dan de helft van de jaarlijksche wereldproductie van kurk afkomstig is. Ofschoon dit stuk schors niet dikker is dan 23 mm, kunnen er toch flesschenkurken van elke lengte uit vervaardigd worden. De kurken worden nl. niet in radiale, maar in tangentielle richting uit de schors gesneden, waarvan men zich gemakkelijk kan overtuigen, wanneer men op het verloop der, bij de meeste flesschenkurken goed zichtbare, jaarringen en poriën let. Alleen zeer breede kurken (7 cm en meer) maken hierop een uitzondering.

Naar aanleiding eener opmerking gemaakt door Dr. v. Gils over 't voorkomen van den Salamander in 't wapen van een der Fransche Koningen (Hendrik II) ontspon zich een geanimeerde, leerzame discussie over allerlei zaken betreffende den Salamander in 't volksgeloof.

De Voorzitter doet de volgende mededeeling :
Van den heere Mennen, Hoofd der school te

Sevenum, ontvingen we voor het Museum een jong exemplaar van de Kleine Jager, *Stercorarius parasiticus* (L.), aldaar in de Peel geschooten op Zaterdag 8 October l.l. Deze vogel zal wel 't slachtoffer geweest zijn van 't stormweer, 't welk in die dagen over Nederland heeft gewoed en zoo in het binnenland verzeild zijn geraakt.

De Kleine Jager is voor ons land een toevallige gast en was er tot nog toe een zeldzame verschijning. Voor Limburg is nog maar alléén bekend een jong exemplaar den 19den Aug. 1904 geschooten onder Nederweert, hetwelk zich thans bevindt in de collectie Beckers te Beek en een oude vogel, na stormachtig weder eind October 1933, dood gevonden in 't Villapark te Maastricht. Door bemiddeling van wijlen den heer Fr. Sonnevile kwam dit exemplaar toen terecht in 't Natuurhistorisch Museum.

Hierna heeft de Voorzitter 't over:

'n Vreemd uitziende Goudvink

Pyrrhula pyrrhula coccinea.

Een eigenaardig verschijnsel heeft zich voorgedaan bij een ♂ Goudvink, welke ons al een paar jaar in 't Museum gezelschap houdt.

Als een goed gekleede *Pyrrhula pyrrhula coccinea* (Gm.) deed hij destijds bij ons z'n intree. Z'n gezicht was, net als z'n bovenkop, zwart, zwart waren ook staart en vleugelpennen; stuit en groote vleugeldekveeren waren wit; de mantelveeren prijkten met een fraai grijs, terwijl de onderdeelen uitgedost waren met een mooi licht ponceaurood.

Maar nadat onze *Pyrrhula* verleden jaar aan 't ruien was gegaan, bleef er van zijn kleurig pakje niets, maar dan ook absoluut niets over. Hij verwisselde het voor een effen, egaal zwarte kleedij, die hem een gansch ander voorkomen gaf.

En zoo kwam 't, dat zelfs goede kennissen van *Pyrrhula* hem niet terugkenden, niet wilden gelooven, dat hij onze ouwe trouwe *Pyrrhula* was...

Aldus heeft hij een gansch jaar lang een soort dubbel leven geleid.

Voor zich zelf en voor mij was en bleef hij *Pyrrhula p. coccinea*; voor komenden en gaanden troonde hij in 't Museum als een vogel van onbekende pluimage.

Dat heeft geduurd tot begin September van dit jaar. Toen is hij begonnen z'n oude pluim af te leggen, een nieuw pakje aan te trekken, terug te keeren tot de keuze van 't vertrouwde, zoo stemmig patroon, hetwelk van oudsher de Goudvinkfamilie siert. Hij is weer de mooie in 't zwart en wit en grijs en rood gestoken *Pyrrhula* van voorheen. En als men mij zoo nu en dan vroeg, waarom *Pyrrhula* 't in z'n kop had gekregen om zich destijds in 't zwart te steken, luidde vaak, tegen beter weten in, mijn antwoord: „Uit rouw over den dood van zijn wijfje”, want 't was een feit dat verleden jaar, juist toen hij zou gaan ruien, hem zijn vrouwke, die daarmee al een paar dagen eerder begonnen was, door den dood ontviel en hij weduwnaar werd.

Maar nu moge er tusschen man en vrouw eener Goudvinkfamilie ook nog zoo'n hechte trouw heerschen, ik weet zeer goed, dat bij den dood van een der twee, de achterblijvende daarom geen rouwkleeren gaat dragen. Dien uitleg gebruikte ik alléén maar, omdat ik geen goede verklaring wist te geven van *Pyrrhula*'s melanisme.

Zeker, verblijfplaats, voedsel en temperatuur, zoo staat er in de boeken, hebben invloed op de kleuren van een in gevangenschap levenden vogel, zouden oorzaak zijn van 't zwart worden der veeren. Mogelijk dus dat *Pyrrhula* zóó aan zijn zwart pak was gekomen.

En hoe hij dat nu weer heeft ingeruild voor een hem passende kleedij?...

Dát weet ik evenmin.

Pyrrhula werd in den laatsten tijd nogal eens getraceerd op mierenieren en groen en fruit. Met de vorming van pigment in vogelveeren is 't wonderlijk gesteld en 't is niet geheel onmogelijk, dat al die delicatessen mede van invloed zijn geweest om onzen vogel weer om te tooveren in een normaal gekleurden *Pyrrhula p. coccinea*.

De heer Rijk vraagt naar de samenstelling en herkomst van een steen, dien hij heeft meegebracht. Deze steen is hem ter hand gesteld door den heer H. Koch uit Meerssen.

Volgens diens mededeeling is het een stuk van een groot blok, dat eertijds lag aan den Noordrand van de Meerssener heide ter hoogte van de vroegere mergelexplotatie.

Het blok, dat naar schatting van den heer Koch een afmeting had van $4 \times 3 \times 1\frac{1}{4}$ m, lag geheel vrij op de bovenste laag en is later, ± 1917 , omhoog gestort en verbrijzeld.

Verder brengt hij voor 't Museum 2 *Colodokevers* mee, ± 20 September 1938 te Meerssen gevonden. Hij kreeg deze van den heer Peters, Hoofd der R. K. Landbouwschool te Meerssen, die hem mededeelde, dat nabij Humkoven een haard was gevonden en dat tijdens de ontsmetting bij het zeven van den grond ± 60 exemplaren waren gevonden.

De heer van Rummelen herkent 't steenfragment als door ijzeroer aaneen gekit grint en zand. Deze „steensoort”, welke niet verwisseld mag worden met zwerfsteenen, komt in heidestroken vaak voor; dat hij afkomstig is van de Meerssener heide moet ons dus niet verwonderen.

De Voorzitter zegt: Op de vorige maandelijksche vergadering stelde de heer Mommers ons een doos ter hand, waarin een groot aantal mieren ♀♀ en ♂♂ en fragmenten van haar nest.

Ze waren te voorschijn gekomen uit een te Heer op 4 October l.l. door den storm gevelden appelboom. De heer Mommers hield de mieren voor *Lasius umbratus* Nylander. De heer A. Stärcke te den Dolder, aan wien we ze ter controle opzonden, bevestigde deze determinatie. Waar deze soort tot nog toe in de Museumcollectie slechts vertegenwoordigd was door één enkele ♀, zijn we den heer Mommers zeer dankbaar voor zijn vondst.

Pater Schmitz vertelt dat *Lasius umbratus* N. in Valkenburg als een bezienswaardigheid mag

beschouwd worden. Dáár toch zit deze soort in de Fluweelen grot bij den uitloop eener orgelpijp.

Hierna doet de Voorzitter nog de volgende mededeelingen:

Nogmaals *Xylocopa violacea* L.

Hoezeer deze bij thans ingeburgerd is in Maas-tricht, blijkt wel uit het feit dat ik haar dezen zomer herhaaldelijk waarnam in den Museumtuin, terwijl Pater van Waesberghe S.J. alhier op 20, 23 en 24 September l.l. telkens één exemplaar ving in den tuin der Paters Jezuiten. Ze vlogen hier op de insectenplant bij uitnemendheid: *Buddleia*.

In October 1937 werd in de Maas te Eijsden eene Chineseesche Wolhandkrab, *Eriochair sinensis* gevangen. 't Beestje kwam toen dadelijk terecht in 't Natuurhist. Museum te Maas-tricht, waar het in een aquarium en gevoed met pieren voorspoedig leefde tot 27 September 1938. Toen toch ging 't dood, ofschoon het den dag van te voren nog ettelijke wormen had naar binnen gespeeld.

Waar dit het eenige exemplaar was, hetwelk we ooit in gevangenschap konden waarnemen, weten we bij ondervinding niet, of we een haast vol jaar, dat we deze krab in bezit hadden, moeten beschouwen als een langen of korten levensduur voor zoo'n dier in dergelijke omstandigheden. We meenen ons echter te herinneren 'ns ergens gehoord of gelezen te hebben dat *Eriochair sinensis* 't maar eenige maanden in gevangenschap uithoudt.

Dat dieren het, mits ietwat goede verzorging, in gevangenschap lang kunnen uithouden, bewijzen de Land- of Vuursalamanders, *Salamandra maculosa* in 't Museum.

Eén huist hier al van af 10 Sept. '24, een andere sinds 2 April '27. Als volwassen dieren kregen wij ze toen uit de buurt van Geulle-Bunde.

Den 17 April 1928 schonk een Landsalamander in 't Museum 't levenslicht aan een 13-tal jongen, die toen voorspoedig opgroeiden en waarvan de meesten geschonken werden aan vrienden en bekenden. Wat er van de aldus naar wijd en zijd verspreide familie terecht is gekomen, weet ik niet.

De twee, welke wij voor 't Museum behielden, verkeerden nog altijd in blakenden welstand. Ook deze salamanders worden uitsluitend gevoed met pieren.

Van 't in 't palaearktische gebied zoo overrijke bijengeslacht *Anthophora* — er zijn vandaar minstens 300 soorten bekend — kennen we er in Nederland tot nog toe slechts een achtal.

Twee daarvan zijn *Anthophora retusa* L. en *A. aestivalis* Pz. De eerste was in onze Museumcollectie vertegenwoordigd door twee ♀♀ gevangen te Brunssum door den heer A. Gielkens, 30-5-'29.

Jaren achtereen heb ik in de buurt van Maas-tricht naar *retusa* uitgekeken; altijd tevergeefs. Ook de heer Gielkens heeft haar niet meer teruggevonden.

Anthophora aestivalis Pz. is voor Nederland zoo heel lang nog niet bekend en uiterst zeldzaam.

De heer Maessen ving hiervan één ♂ te Ambij, 19-4-'38, hetwelk hij welwillend afstond voor de Museumcollectie.

Op 6-10-'38 werd ik verrast met de vondst te Maastricht van beide bijensoorten: *retusa* ♀ en *aestivalis* ♂. Bij 't omspitten van tuingrond waren ze dien dag te voorschijn gekomen in Biesland; beide exemplaren zijn mooi gaaf.

PARASITISME BIJ PHORIDEN

door

H. SCHMITZ S.J.

De stelling, dat bepaalde Phoridenlarven parasitisch in andere insecten huizen, werd reeds voor meer dan honderd jaren geopperd. Men vindt haar het eerst bij Meigen 1830, die zich op Bouché beroept, daarna bij Hartig (1837), bij Westwood (1840), bij Rondani (1860), bij Assmuss (1865), bij Brischke (1867), en betreft o.a. soorten, die thans onder de namen *Megaselia rufipes* Meig., *Pseudacteon formicarum* Verrall, *Phalacrotophora fasciata* Fallen en *Borophaga incrassata* Meig. bekend zijn. Deze Phoriden zouden bij de volgende insecten parasiteeren: Lepidoptera (*Phora sphingicides* en *heracleëllae* Bouché = *Megaselia rufipes*), Coleoptera (*M. rufipes* en *Ph. fasciata*), mieren (*Pseudacteon*) en honingbijen (*B. incrassata*). Van andere Phoriden werd waargenomen, dat hunne larven van doode insecten en lijken van vele andere dieren, ook van menselijke lijken, verder in paddestoelen en andere rottende stoffen leven. Vreemd is de wijze, waarop Th. Becker, de eerste monograaf van de familie Phoridae, in 1901 de tot op dien tijd gedane waarnemingen samenvat. Hij zegt, dat uit de vroegere publicaties „hervorgeht, dass die Phoridenlarven im allgemeinen in den Leibern anderer Insekten schmarotzen, ebenso gut in lebendigen Exemplaren als in toten Leibern, auch in faulenden Substanzen. Aus allen diesen Angaben und Berichten... kann man entnehmen, dass eine bestimmte Art nicht an ein bestimmtes Wohntier oder an eine besondere Nahrung gebunden ist; es sind die verschiedenartigsten Ernährungsverhältnisse bei einer und derselben Art beobachtet worden”.

Wat Becker daar zegt, is alles behalve een correcte weergave der tot 1900 waargenomen feiten. Zijn laatste zin geldt eigenlijk alleen maar van *Megaselia rufipes*: alleen van de larven van deze soort was beweerd, dat zij nu eens als parasiten dan weer als saprophagen waren waargenomen. Veel juister is de korte opgave van J. Th. Oudemans in de Nederlandsche Insecten (1900) blz. 586: „Larven in meer of minder vergane organische stoffen, enkele parasitisch”.

De zienswijze van Becker schijnt de reden geweest te zijn, waarom andere auteurs na 1900 skeptisch staan tegenover het parasitisme van Phoriden in 't algemeen. Keilin schrijft in 1911: „En effet, toutes les larves de Phora vivent aux dépens des matières organiques, végétales ou animales, en décomposition et tous les cas de parasitisme qu'on a signalés jusqu'ici reposent sur des observations imprécises.” (Feuille d. Jeunes Natur. 1911, blz.